

УДК 378.091.12.011.3–051:17.036.2:305

ГЕНДЕРНО-ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Грубі Т.В., к. психол. н.,
доцент кафедри практичної психології Інституту людини
Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті досліджено гендерні та вікові особливості перфекціонізму викладачів закладів вищої освіти. У дослідженні використано «Велику тривимірну шкалу перфекціонізму» М. Сміт, Д. Саклофскі, Й. Стоєбер, С. Шеррі. Виявлено, що чоловіки мають вищий рівень розвитку перфекціонізму, порівняно із жінками. Що стосується вікових особливостей, то встановлено, що рівень вираженості перфекціонізму зростає з віком.

Ключові слова: гендер, вік, особливості, перфекціонізм, викладач, заклад вищої освіти, науково-педагогічний персонал, вища школа.

В статье раскрыты гендерные и возрастные особенности перфекционизма преподавателей высших учебных заведений. В исследовании использована «Большая трехмерная шкала перфекционизма» М. Смит, Д. Саклофски, И. Стоебер, С. Шерри. Доказано, что мужчины имеют более высокий уровень развития перфекционизма, чем женщины. Относительно возрастных особенностей установлено, что уровень выраженности перфекционизма увеличивается с возрастом.

Ключевые слова: гендер, возраст, особенности, перфекционизм, преподаватель, учреждение высшего образования, научно-педагогический персонал, высшая школа.

Hrubi T.V. GENDER AND AGE PECULIARITIES OF THE PERFECTIONISM OF PERSONALITY OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL STAFF OF THE HIGHER SCHOOL

The article reveals gender and age peculiarities of the perfectionism of personality of scientific and pedagogical staff of the higher school. The author used “The Big Three Perfectionism Scale” M. Smith, D. Saklofske, J. Stoeber, S. Sherry. It is proved that men have a higher level of development of perfectionism, compared with women. According to the age features, it is proved that the level of perfectionism increases with the age of scientific and pedagogical staff of the higher school.

Key words: gender, age, characteristics, perfectionism, teacher, institution of higher education, scientific and pedagogical staff, higher school.

Постановка проблеми. Проблема перфекціонізму є досить актуальною для сучасного суспільства. Підвищену цікавість до самовдосконалення можна пояснити бажанням досягати найвищих результатів, високим рівнем конкуренції та постійним зростанням вимог до працівників на ринку праці. Крім того, культ успіху й індивідуальних досягнень сприяє гонитві за довершеністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз літератури закордонних та вітчизняних учених свідчить, що науковцями досліджено структуру, типи, генезис і детермінанти виникнення перфекціонізму. Проблема перфекціонізму є предметом дослідження в закордонній психології із 60-х рр. ХХ ст. (А. Бек, Р. Блатт, Д. Бернс, К. Дебровський, Дж. Ешбі, А. Пахт, Т. Пічовській, Л. Сільверман, Р. Слейні, Л. Террі-Шорт, Р. Фрост, Г. Флетт, Д. Хамачек, М. Холендер, П. Х'юїтт та ін.). Дещо пізніше даним феноменом зацікавилися російські дослідники (Н. Гаранян, С. Еніколопов, О. Золотарьова, Є. Ільїн, І. Новгородова, Є. Соколова, Є. Талаш, А. Холмогорова,

В. Циганкова, Т. Юдеева, В. Ясна та інші) та вітчизняні вчені (А. Вавілова, Ж. Вірна, В. Грандт, І. Гуляс, Л. Данилевич, Т. Завада, Є. Карпенко, О. Кононенко, М. Коваленко, О. Лоза, І. Матієшин, В. Павлова, А. Проскурня, К. Фоменко, Г. Чепурна).

Перфекціонізм особистості – це психологічний конструкт, що поєднує прагнення суб'єкта до досконалості, високі особисті стандарти, прагнення доводити результати власної діяльності до найвищих еталонів (моральних, естетичних, інтелектуальних) [2].

Постановка завдання. Мета статті – дослідити гендерні та вікові особливості перфекціонізму науково-педагогічного персоналу закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вмвчення гендерних та вікових особливостей перфекціонізму викладачів закладів вищої освіти проводилося у 2017 р., у дослідженні взяли участь 1 068 викладачів із різних міст і областей України: 288 чоловіків, 666 жінок; вік досліджуваних – від 21 до 83 років (M = 40); одружених працівників – 720, неодружених – 241; 184 працівники не мають дітей,

393 особи мають по одній дитині, 375 викладачів мають по двоє і більше дітей.

Щоб виявити вплив віку викладачів на особливості розвитку перфекціонізму, було виділено чотири вікові групи викладачів: 1) до 35 років; 2) 35–45 років; 4) 45–55 років; 5) більше 55 років.

Математичне опрацювання даних здійснювалося за допомогою пакета статистичного опрацювання даних SPSS (версія 21.0), дані піддавалися змістовному якісному аналізу.

Аналіз теоретичної та практичної літератури вітчизняних і закордонних учених показав, що наявна взаємозалежність між віком досліджуваних і перфекціонізмом особистості, хоча цей зв'язок не є однозначним [3].

Дослідження ґендерних і вікових особливостей перфекціонізму викладачів закладів вищої освіти проводилося за допомогою методики М. Сміт, Д. Саклофскі, Й. Стоєбер, С. Шеррі «Велика тривимірна шкала перфекціонізму» [1], яка розглядає перфекціонізм як багатовимірний конструкт, що поєднує три типи перфекціонізму – «жорсткий перфекціонізм», «самокритичний перфекціонізм» та «нарцисичний перфекціонізм», причому кожен із вищезазначених типів перфекціонізму складається з декількох шкал [1; 4]. Ці шкали включені в опитувальник із метою збільшення надійності та точності в оцінці та для зменшення теоретичної плутанини [4].

«Жорсткий перфекціонізм». Автори опитувальника навмисно запозичили назву з «Діагностичного та статистичного керівництва з психічних розладів» (DSM-5) для підкреслення жорсткої вимогливості до себе, своєчасного бездоганного та безпо-

милкового виконання завдання. «Жорсткий перфекціонізм» складається із двох шкал: «Перфекціонізм, орієнтований на себе» – розглядається як прагнення до досконалості та переконання, що все повинно бути досконалим і є досить важливим; «Проблеми із самооцінкою», тобто самоцінність і встановлення перфекціоністських стандартів [4].

«Самокритичний перфекціонізм» складається із чотирьох шкал: «Стурбованість помилками» – тенденція до надмірних негативних реакцій на передбачувані невдачі та помилки; «Сумніви у власних діях», що відображає невизначеність щодо власної продуктивності; «Самокритика», яка вимірює тенденцію до суворої самокритики, коли виконання якоїсь діяльності не є досконалим; «Соціально приписаний перфекціонізм», який позначає тенденцію сприймати інших як таких, що вимагають досконалості [4].

«Нарцисичний перфекціонізм» складається із чотирьох шкал: «Перфекціонізм, орієнтований на інших» – тенденція до нереалістичних очікувань щодо інших; «Гіперкритика», що передбачає різке знецінення дій оточення, прискіпливість до їхньої недосконалості; «Упевненість у тому, що мені всі щось винні» – розглядається як захоплення оточенням досконалістю та неперевершеністю особистості; «Претензійність», що позначає стійке уявлення індивіда про себе як ідеального, значно кращого за інших [4].

Проаналізуємо отримані результати емпіричного вивчення ґендерних і вікових особливостей перфекціонізму викладачів закладів вищої освіти за «Великою тривимірною шкалою перфекціонізму».

Таблиця 1

Рівні прояву перфекціонізму в науково-педагогічного персоналу вищої школи

Складники перфекціонізму	Рівні вираженості, %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Жорсткий перфекціонізм	24,7	33,8	41,4
Перфекціонізм, орієнтований на себе	32,3	26,9	40,8
Проблеми із самооцінкою	27,2	32,2	40,5
Самокритичний перфекціонізм	25,2	38,9	35,9
Стурбованість помилками	30,4	30,4	39,2
Сумніви у власних діях	27,6	40,7	31,8
Самокритика	3,6	14,1	82,2
Соціально приписаний перфекціонізм	8,5	56,6	34,9
Нарцисичний перфекціонізм	30,8	32,3	37,0
Перфекціонізм, орієнтований на інших	33,6	32,0	34,5
Гіперкритика	34,6	39,0	26,4
Упевненість у тому, що мені всі щось винні	32,0	37,2	30,8
Претензійність	29,7	32,7	37,6

З використанням адаптованого нами опитувальника «Велика тривимірний шкала перфекціонізму» встановлено рівні перфекціонізму викладачів вищих навчальних закладів за його складниками (табл. 1).

Як впливає з даних, наведених у табл. 1, у значній кількості викладачів виявлено середній і високий рівні перфекціонізму особистості. Це можна пояснити специфікою професійної діяльності, адже викладач завжди має бути для студентів взірцем для наслідування, від викладача вимагають досконале володіння навчальним матеріалом, загальної ерудованості тощо.

Для дослідження гендерних і вікових особливостей перфекціонізму нами використовувався дисперсійний аналіз.

За результатами дисперсійного аналізу встановлено, що чоловіки більше схильні до нарцисичного перфекціонізму, ніж жінки ($p < 0,05$) (рис. 1).

Що стосується особливостей, то рівень нарцисичного перфекціонізму в чоловіків значно вищий, ніж у жінок, та має підйоми і спади. На відміну від чоловіків, жінки мають нижчий рівень нарцисичного перфекціонізму, який після 45–55 років значно зменшується. У чоловіків максимальний рівень нарцисичного перфекціонізму зафіксовано у віці 35–45 років, коли чоловік перебуває в повному розквіті сил, та стрімко зростає після 55 років.

Крім того, за результатами дисперсійного аналізу встановлено, що сімейний статус також впливає на особливості прояву нарцисичного перфекціонізму ($p < 0,01$). Рівень нарцисичного перфекціонізму в чоловіків, незважаючи на сімейний стан, значно вищий, ніж у жінок (рис. 2).

У дослідженні виявлені особливості прояву нарцисичного перфекціонізму залежно від сімейного стану. В одружених чоловіків зазначений тип перфекціонізму нижчий, ніж у неодружених. У жінок спостерігається протилежна ситуація: найнижчий рівень нарцисичного перфекціонізму зафіксовано в неодружених жінок. Дану ситуацію можна пояснити тим, що неодружені жінки мають значно нижчий рівень за шкалами «Упевненість у тому, що мені всі щось винні», «Претензійність», вони менше орієнтовані на допомогу інших, розраховують на власні сили.

За результатами дисперсійного аналізу встановлено особливості вияву самокритичного перфекціонізму залежно від віку та статі ($p < 0,05$). У чоловіків рівень самокритичного перфекціонізму переважає порівняно із жінками. Найнижчий рівень самокритичного перфекціонізму виявлено в чоловіків вікової групи понад 45–55 років. У цьому віці чоловіки почувають себе найбільш впевнено. Варто зауважити, що даний тип перфекціонізму починає значно зростати після 55 років.

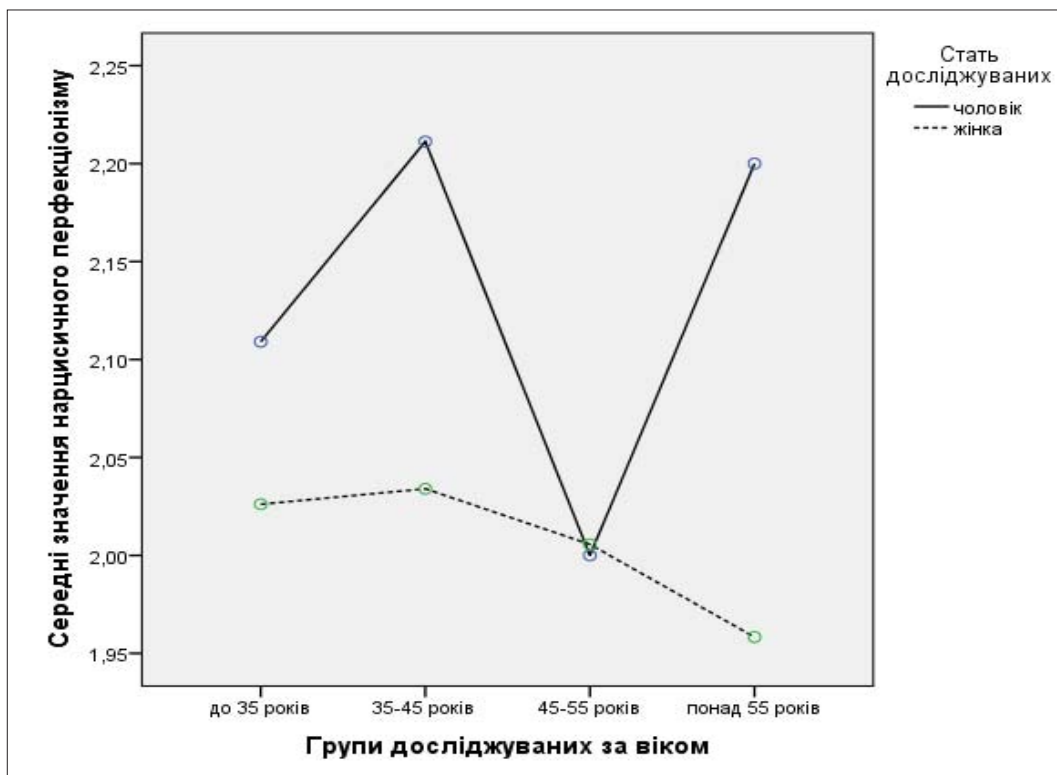

Рис. 1. Особливості нарцисичного перфекціонізму викладачів залежно від віку та статі (за результатами дисперсійного аналізу)

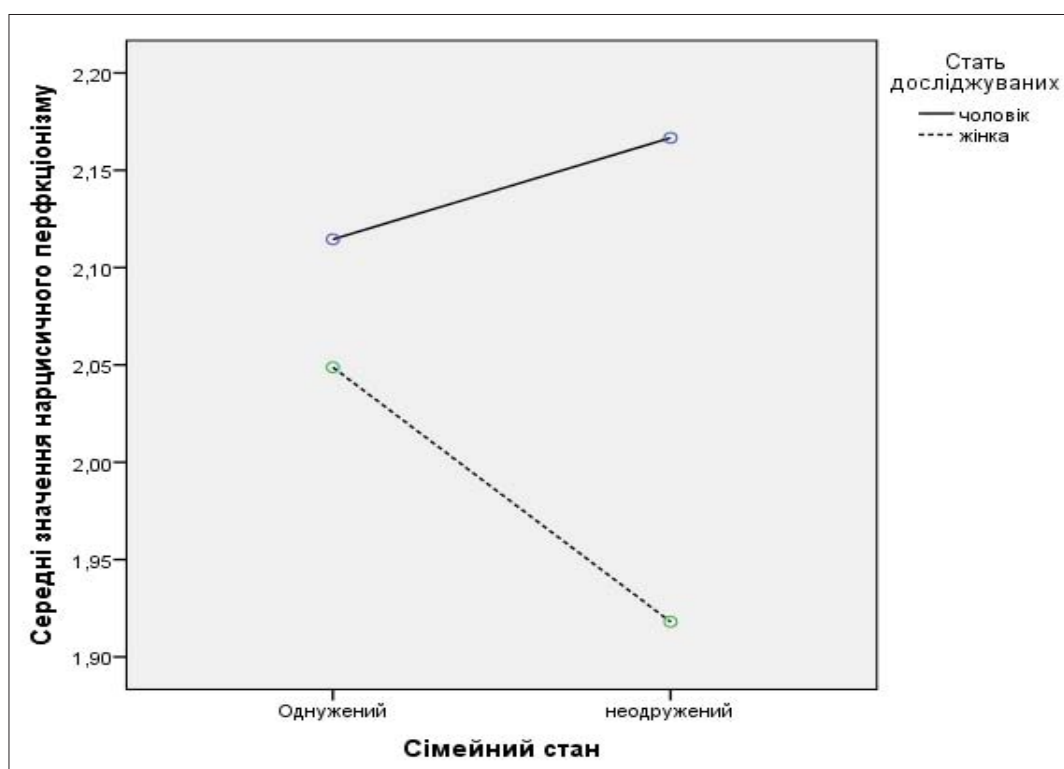

Рис. 2. Особливості нарцисичного перфекціонізму залежно від статі та сімейного стану (за результатами дисперсійного аналізу)

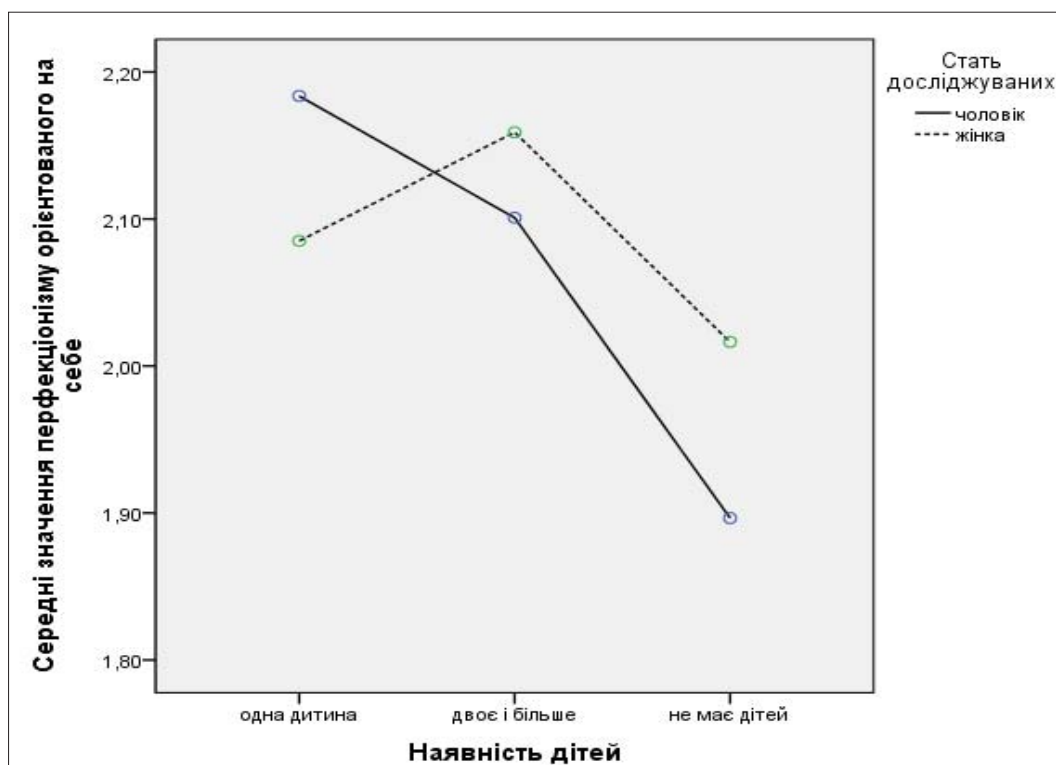

Рис. 3. Особливості перфекціонізму, орієнтованого на себе, залежно від статі та наявності й кількості дітей (за результатами дисперсійного аналізу)

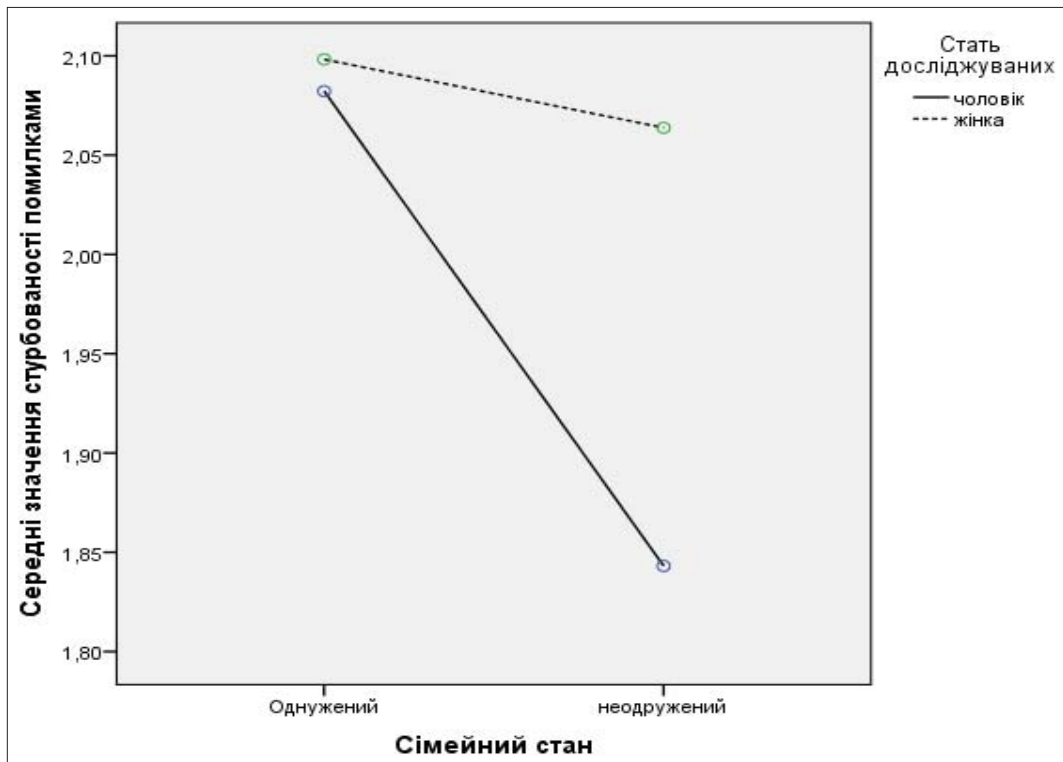

Рис. 4. Особливості стурбованості помилками залежно від статі та сімейного стану (за результатами дисперсійного аналізу)

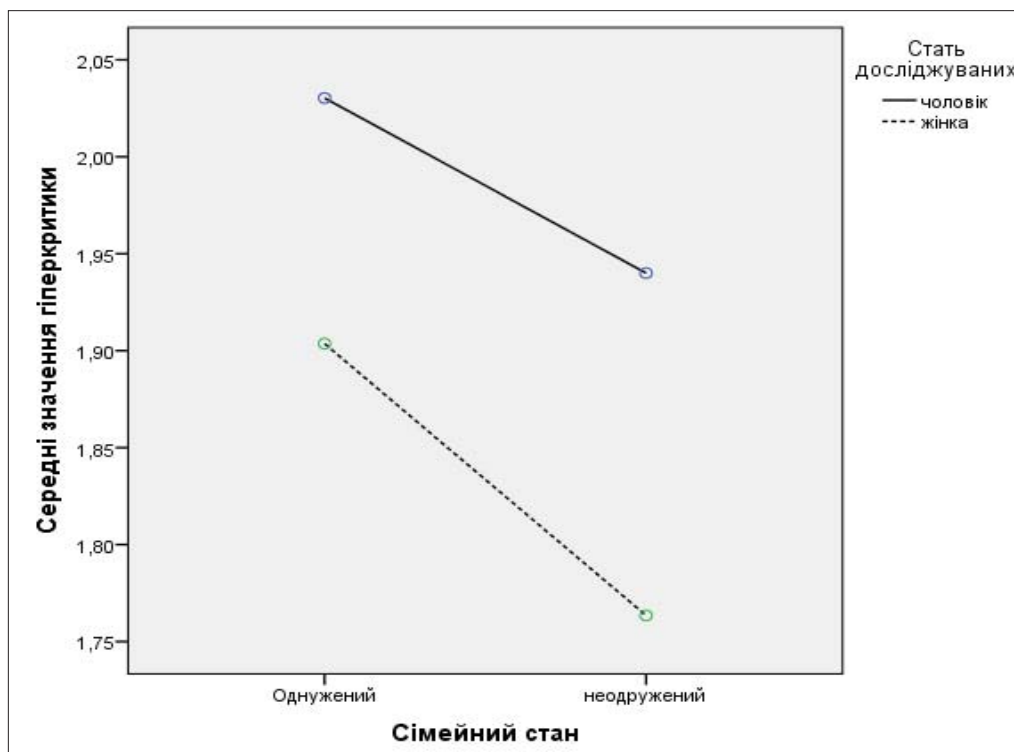

Рис. 5. Особливості гіперкритики залежно від статі та сімейного стану (за результатами дисперсійного аналізу)

За результатами дисперсійного аналізу встановлено особливості вияву перфекціонізму, орієнтованого на себе, залежно від віку та статі ($p < 0,05$). Перфекціонізм, орієнтований на себе, зростає у викладачів із віком, причому чоловіки до 35 років мають більший рівень перфекціонізму, ніж жінки тієї ж вікової категорії.

За результатами дисперсійного аналізу встановлено особливості вияву перфекціонізму, орієнтованого на себе, залежно від статі та наявності й кількості дітей ($p < 0,05$) (рис. 3).

У працівників як жінок, так і чоловіків, які не мають дітей, виявлено найнижчий рівень перфекціонізму, орієнтованого на себе. У чоловіків, які мають одну дитину, зафіксовано найвищий рівень перфекціонізму, орієнтованого на себе. У жінок, які мають двоє і більше дітей, виявлено найвищий рівень перфекціонізму, орієнтованого на себе. Це можна пояснити тим, що працівники, які мають дітей, висувають до себе значно вищі вимоги, мають настанову бути прикладом для дітей.

Крім того, за результатами дисперсійного аналізу встановлено особливості вияву стурбованості помилками залежно від статі та сімейного стану ($p < 0,05$) (рис. 4).

Виявлено, що жінки як одружені, так і неодружені, мають значно вищий рівень стурбованості помилками порівняно із представникам чоловічої статі. Що ж до чоловіків, то в одружених працівників рівень стурбованості помилками значно вищий, ніж у не-

одружених. Цю ситуацію можна пояснити тим, що жінки більш чутливі, ніж чоловіки, до надмірних негативних реакцій на передбачувані невдачі та помилки. Що стосується одружених працівників, то високий рівень зазначеної шкали можна інтерпретувати тим, що вони більше турбуються за власне майбутнє та майбутнє своєї сім'ї, адже відчувають, що несуть відповідальність.

За результатами дисперсійного аналізу встановлено, що перфекціонізм, орієнтований на інших, з віком у чоловіків зростає ($p < 0,01$). Також спостерігається зв'язок із сімейним статусом. В одружених працівників рівень перфекціонізму, орієнтованого на інших, значно вищий, ніж у неодружених ($p < 0,01$).

Що ж до гіперкритики, то за результатами дисперсійного аналізу встановлено особливості вияву гіперкритики залежно від статі та віку ($p < 0,05$). Рівень гіперкритики в чоловіків значно вищий, ніж у жінок. Варто зауважити, що в жінок рівень гіперкритики поступово зростає, та найвищий рівень за цією шкалою зафіксовано в 45–55 років, а після 55 років він починає спадати. У чоловіків – протилежна ситуація: найнижчий рівень вираженості даної шкали зафіксовано в 45–55 років, а після 55 років він сягає найвищого рівня. Що стосується сімейного статусу, то в одружених працівників обох статей спостерігається значно вищий рівень гіперкритики, ніж у неодружених, причому рівень гіперкритики вагомо переважає в чоловіків ($p < 0,05$) (рис. 5).

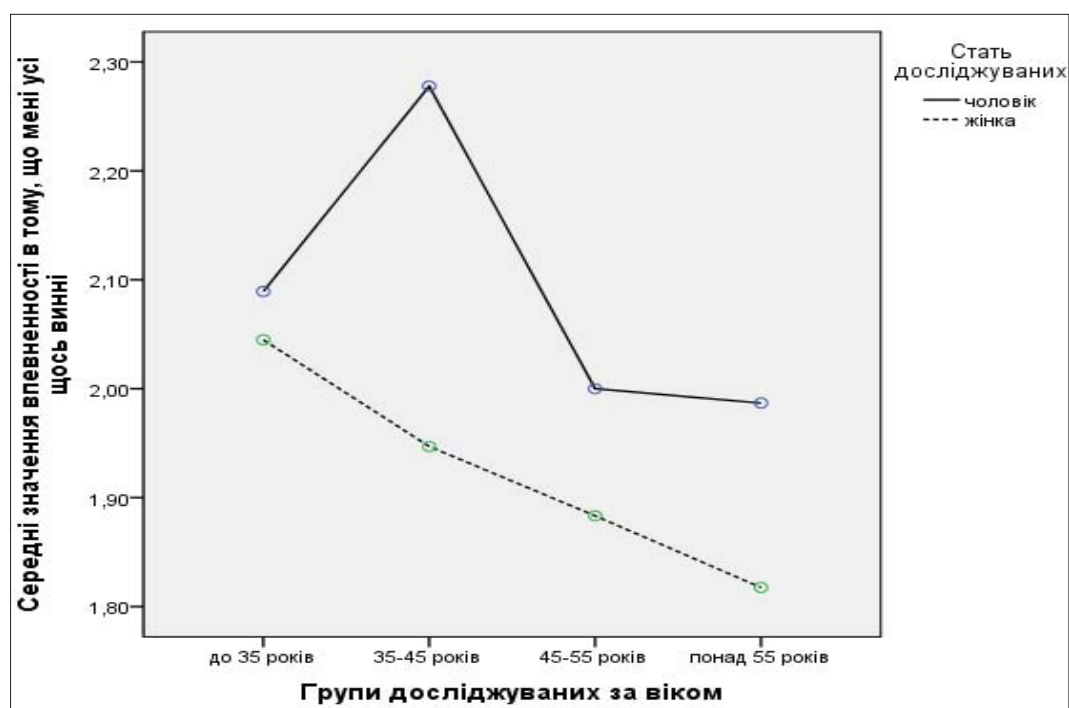

Рис. 6. Особливості за шкалою «Впевненість у тому, що мені всі щось винні», залежно від статі та віку (за результатами дисперсійного аналізу)

За результатами дисперсійного аналізу встановлено, що за показники за шкалою «Впевненість у тому, що мені всі щось винні» з віком у чоловіків зростає ($p < 0,05$). Найвищий рівень вираженості такого показника в чоловіків припадає на вік 35–45 років. У жінок, навпаки, найвищий показник за цією шкалою на початку їхньої професійної діяльності, з часом він знижується (рис. 6).

Що стосується сімейного статусу, то в неодружених чоловіків спостерігається найвищий рівень упевненості в тому, що їм усі щось винні, порівняно з одруженими чоловіками. У жінок сімейний стан не впливає на показники даної шкали. Наявність і кількість дітей також впливають на рівень показників за даною шкалою ($p < 0,05$). У чоловіків переважає вираженість даної шкали незалежно від наявності та кількості дітей. У жінок, які не мають дітей, рівень вираженості даної шкали є максимальним, причому за наявності двох і більше дітей рівень даної шкали є найнижчим.

Висновки із проведеного дослідження. Результати нашого дослідження свідчать про те, що немає прямої залежності між загальним рівнем перфекціонізму особистості та віком досліджуваних, радше вона зумовлена впливом як психолого-організаційних, так і організаційно-професійних чинників.

Проте в процесі дослідження встановлено, що гендерні та вікові особливості впливають на рівні вираженості окремих шкал перфекціонізму, як-от: «Нарцисичний перфекціонізм», «Гіперкритика», «Впевненість у тому, що мені всі щось винні».

Перспективою наших подальших досліджень є більш детальне вивчення впливу організаційно-професійних чинників і результату професійної діяльності на перфекціонізм особистості в діяльності науково-педагогічного персоналу вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грубі Т., Карамушка Л. Діагностичний інструментарій визначення перфекціонізму особистості. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2016. Том I: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Вип. 45. С. 35–40.
2. Ильин Е. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень. СПб.: Питер, 2011. 224 с.
3. Кононенко О. Гендерні особливості проявів перфекціонізму особистості. Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Психологія. 2015. Т. 20. Вип. 2 (36). С. 99–105.
4. Smith M., Saklofske D., Stoeber J., Sherry S. The Big Three Perfectionism Scale: A New Measure of Perfectionism. Journal of Psychoeducational Assessment. 2016. Vol. 34 (7). P. 670–687.

УДК 159.923

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ БАНКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Калин Р.Ю., аспірант кафедри теоретичної та практичної психології
Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Сняданко І.І., д. психол. н.,
доцент кафедри теоретичної та практичної психології
Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті розкрито актуальність дослідження психологічних аспектів діяльності працівників банків. Метою статті є аналіз психологічних вимог до працівників банківських організацій. Проведено аналіз основних психологічних типів банківських працівників, виокремлено типи управлінської культури банківської організації.

Ключові слова: банківська організація, банківський працівник, управлінська культура, організаційна культура, установа, мотивація, стресостійкість.

В статье раскрывается актуальность исследования психологических аспектов деятельности работников банков. Цель статьи – анализ психологических требований к работникам банковских организаций. Рассмотрены основные психологические типы банковских работников, выделены типы управленческой культуры банковской организации.

Ключевые слова: банковская организация, банковский работник, управленческая культура, организационная культура, учреждение, мотивация, стрессоустойчивость.